

Başlık/ Title: XIX. Yüzyılda Doğu Asya'da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı / Power Struggle of the Russian-Japanese Empires in the East Asia in XIX. Century: 1905 Russian-Japanese War

Yazarlar/ Authors

Merve Suna Özel ÖZCAN
Ravshan GOZIEV

ORCID ID

0000-0001-9027-3990
0000-0002-3400-8516

Bu makaleye atf için: Merve Suna Özel Özcan ve Ravshan Goziev, XIX. Yüzyılda Doğu Asya'da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi 2* (2019): 46-65.

To cite this article: Merve Suna Özel Özcan and Ravshan Goziev, XIX. Yüzyılda Doğu Asya'da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi 2* (2019): 46-65.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 12.12.2019

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 19.12.2019

Yayın Tarihi / Date Published: 31.12.2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Merve Suna ÖZEL ÖZCAN*
Ravshan GOZIEV**

XIX. Yüzyılda Doğu Asya'da Rus-Japon İmparatorluklarının Güç Mücadelesi: 1905 Rus-Japon Savaşı

Öz: XIX. yüzyıl teknolojik, askeri, siyasi, iktisadi ve sosyal anlamda en fazla dönüşüm ve değişimin yaşandığı yüzyıl olarak görülebilir. Bu yüzyılda devletlerin mutlak güç ve egemenlik tanımlamalarında yaşanan değişimin uluslararası yansımaları, yaklaşık bir yüzyıl sonra dünya savaşları ile kendini gösterecektir. Bu açıdan XIX. yüzyılın bir anlamda sistemde yer alan Westphalian anlamda ulus-devletlerin karşılıklı mücadelelerinin en açık şekilde görüldüğü dönem olduğunu ifade edebiliriz. Esasen pek çok siyasi tarih çalışmasında Avrupa, özellikle XIX. yüzyıl içinde önemli bir yere sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyılda, sanayileşen ve sömürge arayışına yönelen Avrupalı güçlerin sistemde etki alanlarını genişletme rekabetleri artmıştır. Ancak bu rekabet sadece Avrupa ve Avrupa'da yükselen güçler ile sınırlı değildir. Bu dönemde sömürgecilik yarışı ile bağlantılı olarak, sanayileşme aşamasına geçen ve bunu hızla tamamlayan farklı güç merkezleri de sistemde öne çıkmaya başlamıştır. Bu noktada çalışma kapsamında Avrupa'dan ziyade Uzak-Doğu bölgesindeki gelişmelere odaklanarak, bölgede Rus İmparatorluğu ve Japon İmparatorluğu'nun karşılıklı güç mücadelesini ele alacağız. Bu konuyu ele almamızdaki amaç, bu iki tarihsel gücün gerek kendi bölgeleri, gerekse de sistem içinde kendilerini dönemin önde gelen güçleri statüsüne taşıma çabalarıdır. Bu noktada özellikle Japon İmparatorluğu'nun Doğu Asya Bölgesinde gerçekleştirdiği sanayileşme ve modernleşme ile tıpkı Batılı güçler gibi emperyal ve sömürgecilik arayışına girme güdüsü önemlidir. Benzer şekilde Rus İmparatorluğu'nda da, sanayi gücü olma hedefi ile atılan adımların toplumsal ve siyasi olarak yarattığı etkiler, bölgede sahip olduğu gücü koruma eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim çalışma kapsamında XIX. yüzyıl içerisinde Doğu Asya özelinde öne çıkan Rus ve Japon imparatorluklarının bölgedeki üstünlük mücadelesi ve bu iki gücün karşılıklı bölgesel rekabetinin sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Rus İmparatorluğu, Japon İmparatorluğu, Güç Dengesi, Emperyal Yayılım.

Power Struggle of the Russian-Japanese Empires in the East Asia in XIX. Century: 1905 Russian-Japanese War

Abstract: States in the international arena, XIX. century, technological, military, political, economic and social changes have experienced many changes. In this century, the international reflections of the change in the states' definition of absolute power and sovereignty have been manifested by world wars. In this respect, XIX. century was the period when the mutual struggles of the Westphalian nation-states in the system were clearly seen. In fact, many political history studies of the XIX. century focus on Europe. In this century, industrialized European powers have expanded their influence in the system and entered into colonial competition. However, this

* Dr. Arş. Gör. Kırkkale Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: mervesuna@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-9027-3990.

** Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü, E-mail: ravshanuz86@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3400-8516.

competition is not limited to the rising powers in Europe. So we should not ignore the other emerging powers in the international arena outside Europe. At this point, we focus on the developments in the East Asia region rather than Europe. And we discuss the mutual power struggle of the Russian and Japanese empires in the region. The aim of our approach to this issue is the efforts of these two historical powers to bring themselves into the status of the leading forces. At this point, given the modernization and modernization of the Japanese Empire in the East Asia region, the drive to seek imperial and colonialism like Western powers is remarkable. Similarly, the cyclical consequences of the social and political impact of the steps taken with the aim of becoming an industrial power in the Russian Empire are important. This proves Russia's tendency to preserve its power in the region. In this study, examine the superiority of Russian and Japanese empires in East Asia region and the consequences of the mutual regional rivalry of these two powers. The results of the mutual competition of these two powers will be examined.

Keywords: Russian Empire, Japanese Empire, Balance of Power, Imperial Expansion.

Giriş

Avrupa, XIX. yüzyılda Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında büyük bir sömürge alanı yaratmıştır. Bu açıdan Avrupa dışında dünyanın durgunluk ve gerileme içinde olduğu düşünülür. Avrupa devletleri açısından, Avrupa merkezli bir sistem yaratımı içinde güç dengesi ve bunun devam ettirilmesi XIX. yüzyılın en önemli gerçeğidir. Ancak Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı gelişmeler sadece kendi kıtasına muhasır kalmayacak ve sistemde yeni güç merkezlerinin de ortaya çıkmasına yol açacaktır. Paul Kennedy büyük güçler arasında Avrupa devletlerine yer verirken Rus ve Japon imparatorluklarını "dışta kalan iki ülke" olarak adlandırmıştır.¹ Bu iki ülke de Batı'dan uzak olsa da Batı onlardan uzak kalmamıştır. Bu bağlamda da Asya bölgesinde yaşanan gelişmelerin Avrupa'dan bağımsız olması ya da tam tersi düşünülemez. Çünkü sistemde gün geçtikçe artan etkileşim ve küresel bağlar söz konusudur.

Uzak Doğu'da Japonya örneği bunu değiştirecek türde bir atılımı bu dönemde gerçekleştirir. Ülkede Meiji Restorasyonları hızlı bir sanayileşme ve modernleşme süreci başlatılması önemli bir dönüm noktasıdır. Japon İmparatorluğu her ne kadar büyük güç mücadelesine ve emperyal yarışa XIX. yüzyıl sonu gibi geç bir dönemde katılmış olsa da, hızla Avrupalı devletler ile arasını kapattığı görülmektedir. Diğer taraftan Rus İmparatorluğu esasen XVIII. yüzyıldan itibaren büyük güç konumuna sahiptir. Rus İmparatorluğu açısından temel hareket noktamız I. Petro ile sistemde kendini yeniden kurguladığı bir imparatorluk sistemi içinde görme amacı ve buna bağlı olarak güçlenme sürecidir. Bu noktada, Rus İmparatorluğu'nun sıcak denizlere inme

¹ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)*, Çev. Birtane Karanakaç (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001), 39.

dış politik hedefi ile emperyal yayılım birleşerek, Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlara doğru olan genişleme girişimlerinde Uzak Doğu da önemli bir yere sahiptir.

1904-1905 Rus-Japon savaşının sebebi de bu iki imparatorluğun karşılıklı tahakküm alanı yaratma ve güç korunumuna bağlıdır. Bu açıdan Uzak Doğu'da teritoryal genişleme hedefi ile ilerleyen Rusya ile bölgede etkisini kurmaya çalışan Japonya'nın çıkar ve genişleme alanları çakişmaktadır. Ancak arka planda dönemin büyük güçlerin ve büyük güç olma girişimlerinin de etkileri net bir şekilde görölmektedir. Çalışmanın XIX. yüzyıl güç dengesi ve güç arayışına odaklanmasındaki temel amaç Uzak Doğu bölgesinde yaşanan hızlı güç değişimidir. Tarihsel olarak bu dönemde yaşanan gelişmelerin daha sonraki aşamalarda dünya savaşlarını etkilemesi noktasında da bir temel oluşturduğu düşüncesinden hareketle özellikle Japonya'nın güç mücadelesi ve sömürgecilik yarışındaki yerinin anlaşılması önemlidir. Buna karşılık Rus İmparatorluğu'nun yüzyıllardır bölgede sahip olduğu etki alanına yeni bir gücün girmesi de güç sorgulaması açısından dikkat çekicidir. Bu noktada çalışma kapsamında ilk olarak XIX. yüzyılda uluslararası alanda yaşanan değişimlere ve bunun devletlere olan etkisine değineceğiz. Akabinde Asya-Pasifik bölgesinde özellikle Rus, Çin ve Japonya'nın XIX. yüzyıldaki durum ve birbirleri ile ilişkilerini inceleyeceğiz. Son olarak XIX. yüzyılda yaşanan güç mücadelesini Asya-Pasifik'te takip ettikleri politikalar kapsamında Rus ve Japon imparatorlukları özelinden okuyacağız. Bu kapsamda da en önemli inceleme örneğimiz 1905 yılında yaşanan Rus-Japon Savaşı ve sonucu olacaktır.

XIX. Yüzyıl Uluslararası Sistemini Okumak

XIX. yüzyılda uluslararası sistem büyük ölçüde değişime uğramıştır ve bunun en önemli temellerinden biri de 1648 Westphalian Sistemi'nin yarattığı değişimdir. Bu değişim siyasi alanda ve uluslararası ilişkiler aktörleri üzerinde önemli bir değişim yaratırken eş zamanlı olarak sistemde devletlerin ve imparatorlukların teknolojik ve iktisadi değişimleri de küresel alanda büyük bir değişimin öncüleri olmuştur.

Sistemde güç dengesi arayışlarının ortaya çıkışı hızlı sanayileşme adımları ve buna bağlı sömürgecilik faaliyetleri ile bağlantılı olarak önem kazanmıştır. Özellikle sanayileşme noktasında Britanya, Fransa, gibi Avrupa Kıtası örneklerinin yanı sıra Amerika Kıtasında da ABD örneği sistemde öne çıkan aktörlerdir. Bu güçlerin yanı sıra milli birliklerini sağlayan ve hızla sanayileşmeye yönelen Almanya ve İtalya da karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Asya Kıtasında da Rus İmparatorluğu'nun toplumsal ve iktisadi

yapısında bir takım değişim arayışlarına yönelerek sanayileşme adımları atmaya başlamıştır. Japonya bu dönemin en istisnai örneğidir.

Nitekim bu sistemin güç merkezlerine ve imparatorluklarına baktığımızda karşımıza güç kavramı çıkmaktadır. Güç her ne kadar mutlak bir ölçüm aracına bağlı somut veriler üzerinden okunamasa da belli kıstaslar ile mukayese mümkündür. Kennedy, gücü askeri ve iktisadi unsurlar ile açıklarken, XVI. yüzyıl itibari ile oluşan bir büyük güç sistemini son beş yüz yılın ürünü olarak görmüştür. Bunları "İspanya, Hollanda, Fransa, Britanya İmparatorluğu ve günümüzde de Birleşik Devletler gibi ülkeler" olarak örneklendirmiştir. Buna karşılık XVI. yüzyılda var olan diğer devletleri tanımlama adına "güç merkezleri" ifadesini kullanmıştır.² Bu durum esasen devletlerarasında zamanla kapasite ve askeri güç farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır. Levy, uluslararası alanda gücü tanımlarken, anarşik uluslararası sistemde, güç temelinde belirlenen aktörler hiyerarşisine dikkat çeker. Bu açıdan Levy'ye göre, sistemde yer alan güçler birincil dikkatlerini birbirlerine yönlendirirler. İttifak taahhütlerinin ve savaş davranışları da karşlarındaki gücün yarattığı algıya göre şekillenmektedir.³

Bu bağlamada güç ve gücün etkisi dönemin devletleri ve imparatorlukları açısından belli bir güç hiyerarşisi yaratabilmektedir. Bu da devletlerin birlikte ve birbirlerine karşı oluşturacakları ittifakları etkilemektedir.⁴ Bu noktada da karşımıza "güç dengesi" çıkmaktadır. Literatürde güç dengesi kavramına ilişkin pek çok tanımlama mevcuttur, ancak biz o dönemin konjonktürel yapısı ve mantığını yansıtan bir örnek ile hareket etmenin daha yararlı olacağı kabulü ile bir tanıma odaklanmaktayız. 1835 yılında Fenelon güç dengesi sistemini şu şekilde tanımlamıştır: "Bir devletin komşularını çok güçlenmemesi için harekete geçirmesi... çünkü bir milletin belirli bir sınırın ötesinde yükselişi, diğer tüm komşuların genel sistemini değiştirir... (ve) diğer tüm komşuların mahvolması ve boyun eğdirilmesi anlamına gelebilir... komşu ülkeler arasında bir tür eşitlik ve dengenin korunmasına dikkat edilmeli."⁵

Görüldüğü gibi denge politikasında devletler öncelikle kendilerini diğerlerine karşı koruma noktasında hareket ederek, sistemde yer alan diğer aktörlerin de denge içinde kalması noktasında hareket etmektedirler. Güç

² Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, 13-14.

³ Jack S. Levy, *War in the Modern Great Power System* (NewYork: The University Press Of Kentucky, 1983), 8-9.

⁴ Güç sınıflandırması ve geleneksel orta ölçekli güçler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Çelik, "Middle Power Theory Literature: The Case of South Korea," *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi* (Ankara: 2017), 19-20.

⁵ Oeuvres Fenelon, Vol. III (Paris 1835), p. 361. Akt: Dina A. Zinnes, "An Analytical Study of the Balance of Power Theories," *Journal of Peace Research* 4/3 (1967): 270-288.

dengesi açısından ittifak örneklerinden biri Üç İmparatorlar Ligidir. Avrupa'da güç dengesi ve paylaşım bölgelerinin karşılıklı tanınması noktasında Almanya, Rusya ve Avusturya arasında yapılan bu ittifak zaman zaman çıkar çatışmaları ile zarar görse de 1887 yılında Avusturya ve Rus ilişkilerinin bozulması ile tamamen sonlanmıştır. Bu ittifak sonlanırken Rus ve Fransız yakınlaşmasının da başlaması dikkat çekicidir. Bu iki ülke arasında 1891 yılında askeri bir anlaşma imzalanmıştır.⁶

Bir diğer nokta, Avrupa tarihinde yaşanan değişim hareketlerinin esasında küresel ölçekte değişim yaratması sömürge ve kapitalizm ile birlikte okunduğunda farklı bir tablo karşımıza çıkarmaktadır. Kapitalizmin gelişmesi açısından girişimci sınıfın sadece iktisadi değil aynı zamanda siyasi olarak güçlenmesi, Batılı devletlerin iktisadi, sosyal ve siyasi açıdan yaşayacağı değişimin en önemli etkenlerinden olmuştur. Polanyi bu sürecin ilerleyişinde serbestlikten ziyade belli bir kontrol mekanizmasına dikkat çekerek *"işler oluruna bırakılmış olsa, serbest piyasalar hiçbir zaman ortaya çıkamazdı"*⁷ ifadesine yer vermiştir.

Avrupalı devletler artı ürün gelişimi ve geliştirilmesi, hammadde elde etme amacı ile diğer kıtalar üzerinde hızla sömürgecilik yarışına girmiştir. Bir mukayese gerekir ise 1876 yılında Afrika'nın en çok yüzde 10'u Avrupalıların yönetiminde iken bu oran 1900 yılında yüzde 90'a ulaşmıştır. Büyük Britanya, Fransa, Rusya, Birleşik Devletler ve Belçika gibi devletler kıtaları kendi aralarında bölüştürmekte idi. Britanya, Fransa, Rusya ve Almanya, Çin'de kendilerine ait sömürge alanları oluştururken bir yandan da Japonya Kore ve Tayvan'da da benzer şekilde bölüşüm sağlamakta idi.⁸ O dönem açısından demir yolları bir ülkedeki en önemli güç ve etki alanı yaratma projesi olarak görülmekle idi. Demiryolu siyaseti, XIX. yüzyılın en önemli uluslararası ekonomik rekabetlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Örneğin Asya'daki etkisi noktasında Çin'de ilk kısa demiryolu 1876 yılında İngiliz Firması tarafından inşa edilmiştir.⁹

Nitekim kapitalizm ve XIX. yüzyıl sömürgeci mantığı, pek çok devletin güç yarışına dâhil olacağı bir mücadele ortaya çıkarmıştır. Avrupa'da Almanya ve İtalya örneklerinin yanı sıra Uzak Doğu bölgesinde Çin'in

⁶ George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, Çev. Doğan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak (İstanbul: Selenge Yayınları, 2015), 292.

⁷ Karl Polanyi, *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*, Çev. Ayşe Buğra (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 201.

⁸ Chris Harman, *Halkların Dünya Tarihi Taş Devri'nden Yeni Binyıla*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu (İstanbul: Yordam Kitabevi, 2016), 383.

⁹ Charles Holcombe, *Doğu Asya Tarihi: Çin, Japonya, Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla*, Çev. Muhammed Murtaza Özeren (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 229.

düşüşe geçmesi ile Japonya bölgesel bir güç olarak kendini göstermeye başlamıştır. Japonlar, Meiji Restorasyonu sonrası Batı'dan edindikleri askeri, teknoloji bilgiler sayesinde Asya-Pasifik bölgesinde yayılmaya başlamışlardır. Japonya örneği sistem açısından en şaşırtıcı ve hızlı gelişim gösteren örnektir. İngiltere gibi bir ada ülkesi olan Japonya, çok hızlı bir şekilde modernleşme ve sanayileşme aşamalarını tamamlamıştır. Japonya, XIX. yüzyılda Sanayi Devrimini yaşayan Avrupalı olmayan tek ülkedir. Ancak Japonya'nın bir diğer özelliği de daha sonraki başlıkta ayrıntılı inceleyeceğimiz bir durum olarak, bölgede diğer ülkelerden farklı olarak tam anlamı ile sömürge hâkimiyetine maruz kalmayan örnek olmasıdır. Bununla birlikte emperyal yayılımı dış politikada da hızla uygulaması dikkat çekicidir. 1894'de Kore'ye müdahale etmiştir.¹⁰ Ayrıca Japonya emperyal yayılımını arttırması ile eş zamanlı olarak imparatorluklarla sömürgecilik yarışına da girmeye başlamıştır.

Öte yandan Rus İmparatorluğu ise emperyal yayılımına karşılık içerde yaşadığı önemli sorunlar ile boğuşmaktadır. Kennedy'ye göre sorunun ana kaynağı; "*çarların askeri mutlakiyetçiliği, eğitimin Ortodoks Kilisesinin tekelinde oluşu, bürokrasinin rüşvet yemeye yatkın ve güvenilmez oluşu, tarımın feodal niteliği ve serflik*" kurumudur. Ancak Rus topraklarında yaşanan bu nispi geriliğe rağmen Rusya emperyal yayılımını genişletmeye devam etmiştir.¹¹ Bu açıdan Ruslar dönemin güç dengesi içinde kendilerine edindikleri yeri terk etmeme hedefindedir. Bunun en önemli nedeni sürekli olarak değişen ittifaklar ve yeni güç dengesi arayışlarıdır. Örneğin dönemin ittifaklar sistemi düşünöldüğünde Orta Doğu bölgesindeki hegemonya yarışında, İngilizler ilk başta Alman nüfuzunu Rusya'ya karşı yararlı bir denge unsuru olarak görmüştür.

Uzak Doğu'da Gelişmeler: Rus-Çin-Japon İlişkileri

Uzak Doğu için XIX. yüzyıl Avrupalı devletlerin ticari ağlarının devam ettirildiği bir dönem olmakla birlikte bölgede Çin, Rus ve Japon imparatorluklarının da zaman zaman karşı karşıya geldiği görölmektedir. Andre Gunder Frank, bölgenin öneminde dikkat çekerken Avrupalıların dünya ekonomisine dâhil olmasının keşif hareketlerinden sonra olduğuna dikkat çeker.¹² İlk olarak bölge, Hint okyanusu ve Güneydoğu Asya

¹⁰ Jacques Adda, *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İnceci (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 50-51.

¹¹ Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, 42.

¹² Andre Gunder Frank, *ReOrient: Global Economy in the Asian Age* (University of California Press, 1998).

ekseninde farklı tüccarların yüzyıllar boyunca ticaret yaptıkları önemli bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. 1797 yılında Portekizli k şif Vasco Da Gama Hindistan'a ulaşmış ve yeni bir ticaret ağı ile karşılaşmışlardır. Portekizlilerin ardından İngiltere, Fransa gibi pek çok emperyal imparatorluk ve devlet de bölgeye zaman içinde yönelmiştir. Bölgede pazaryeri ya da depo anlamına gelen *feitorialar* buradaki ticari ilişki ağının da önemli üsleri idi. Batı Hindistan'da Goa, Malay Yarımadasında Malaka ve Çin İmparatorluğundaki Makao bölgedeki önemli ticari anklavın merkezleri idi. Avrupalı deniz imparatorluklarının bu bölgeye önemle ağırlık vermesinin nedeni Burbank ve Cooper'ın  ne sürdüğü ticaret hacminin büyüklüğüdür. Elbette tek bir neden üzerinden emperyal ilişki ağlarını açılmak yeterli olmayacaktır ancak dönemin deniz imparatorlukları açısından Asya'daki i  ticaretin, Avrupa'dan daha büyük olması cezbedicidir.¹³

Tablo I. Parasal Metal  retimi ve İhracatı Bölgeleri

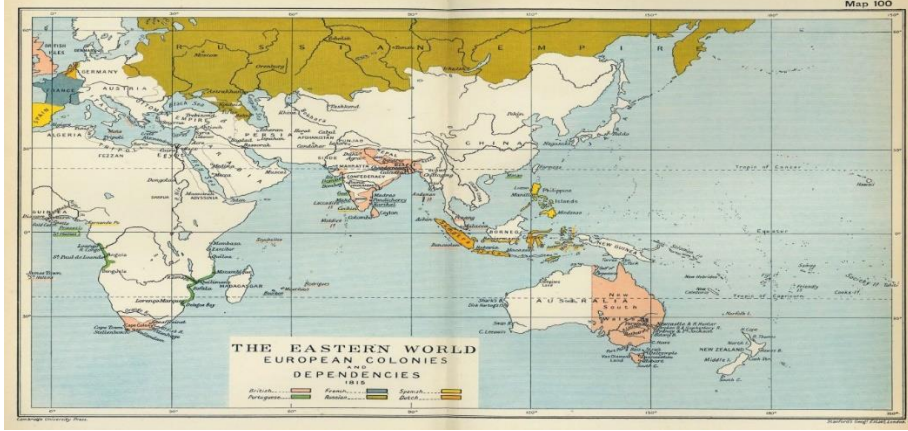
	Başlıca �reticiler	K�c�k �reticiler
Gümüş	Meksika Peru Japonya	Kuzeydoğu Avrupa İran Orta Asya Burma / Siam Vietnam
Altın	Batı ve Güneydoğu Afrika İspanyol Amerika (16. yüzyılda) Brezilya (1890'da, 1690'dan) Güneydoğu Asya	Japonya İran Çin
Bakır	Japonya İsveç	
Kalay*	Malay	
*Bakır ve kalay bazen alaşımlardı. Her ikisi de düşük değerli para basma için kullanılmıştır.		
Kaynak: Andre Gunder Frank, <i>ReORIENT: Global Economy in the Asian Age</i> (University of California Press, 1998), 140.		

Öte yandan Frank, altının göreceli düşük fiyatı ve gümüşün neredeyse iki kat daha yüksek olduğu sürece, Çin'de gümüşün ihraç edilen altın ile değiştirildiğine dikkat çeker. Böylece XVI. yüzyılın başlarından itibaren, önce Portekizli ve daha sonra Hollandalı araçlar Çin-Japon ticaretinde çok etkin olmaya başlamış ve büyük karlar ile değerli metalleri toplamışlardır. Avrupalılar daha sonra bu karı Güneydoğu, Güney ve Batı Asya ile Avrupa ve Amerika'nın çeşitli bölgelerinde ticaretini desteklemek için

¹³ Jane Burbank ve Frederick Cooper, *İmparatorluklar Tarihi: Farklılıkların Yönetimi ve Egemenlik,  ev. Ahmet Aybars  ağlayan* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2011), 161-163.

kullanmışlardır. Tüccarları ve ticaret şirketleri, özellikle de Hollanda Doğu Hindistan Şirketi ve daha sonra da İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, dünya çapındaki ana ve önemli parçaları olarak altın / gümüş / bakır arbitrajı sağlamışlardır.¹⁴

Harita I: 1815 Yılında Asya

Kaynak: "Asia map, 1815," Erişim: 02.11.2019,
<https://www.britishempire.co.uk/maproom/asiemap1815.htm>.

Diğer taraftan, bölgesel aktörlere baktığımızda XIX. yüzyıl uluslararası ilişkilerinde güç değişimine paralel olarak güç mücadelesinde Çin İmparatorluğu'nun gerilemeye başladığı bir dönem karşımıza çıkmaktadır. 1900 yılında Çin'in dünya üretimindeki hissesinin yüzde 6 olduğu görülmektedir.¹⁵ Çin'in Batılı devletler tarafından yeni pazar haline getirilme çabası, aslında imparatorlukların iktisadi rekabetlerinin ne derece yıkıcı sonuçlar doğuracağına örneğidir. İngilizler, Hindistan'da afyon bitkisi yetiştirirken Çin'de de bu yetişen afyonu satmaya uygun bir pazar kurmaya çalışmışlardır. Böylece 1839-1842 ve 1855-1860 yıllarında Afyon Savaşları yaşanmıştır. 1842 yılında imzalanan Nanjing Anlaşması ile Çin'de başlatılan açık kapı politikası uygulanmaya başlanmış, İngiltere'nin ardından ABD ve Fransa da burada imtiyazlar elde etmiş ve diplomatik dokunulmazlık sahibi olmuşlardır. Çin'den sonra Batı sömürgeciliğinin yeni adresi Japonya olmuş ve ABD ile 1854 yılında imzalanan Kanagawa Anlaşması sonrasında Japonya da Batılı güçlerin pazarı haline gelmiştir.¹⁶

¹⁴ Frank, *ReOrient*, 135.

¹⁵ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 233.

¹⁶ Burbank ve Cooper, *İmparatorluklar Tarihi*, 313-314.

Japonlar 1543 yılında Portekizlilerin Tanegaşıma Adasına gelmeleri ile ateşli silahlar ile tanışmışlardır. Bu tanışma Japonların birleşmesinde rol oynamış ve ateşli silahlar ülkede zanaatkrlar tarafından kopya edilmeye başlamıştır. Geoffrey Parker ,*“Batılı olmayan uygarlıklardan Batı silahlarını edinme ve onları geliştirenlere karşı kullanma yeteneği”* ne sadece Japonların sahip olduğuna dikkat çeker.¹⁷ Bu eksen de dşünldğnde, Japonların silahlar ile karşılaştığı ilk anda teknolojinin gücünü gördüklerini ve buna göre hareket etmeye başladıkları söyleyebilir. Ancak Avrupalılar sadece teknoloji değil, Çin de olduğu gibi Japon topraklarına da tütünü getirmişlerdir.¹⁸

Burada dikkat çeken en önemli gelişme ise sosyo-kültürel anlamda Japonların farklı bir din ile karşılaşmasıdır. Bu bağlamda Cizvit misyonerlerinin de ülkede etkisi önemlidir. İlginçtir ki yerel halk başta Hıristianlığı Budizm’in bir tarikatı olarak görmüş ve ona göre yaklaşmıştır. Holcombe iki din arasındaki benzerliğin halklar arasında karşılıklı saygı yarattığına dikkat çekmektedir. Ancak bu saygının 1568 yılında Avrupa ile ticaret için yaptırılan Nagasaki limanına etkisi de sorgulanmalıdır.¹⁹

Nitekim Japonya’daki teknolojik gelişimin siyasi yapı üzerinde birleştirici etkisi olsa da, lke XVI. yüzyılın sonlarında 120 daimyo arasında blnmştir. 1603 yılından başlayarak 1686’ya kadar devam eden Tokugawa Shogunluğu dönemi ile bu parçalanma son bulmuş gibi görülse de, Japonya’da Shogun yönetimi Batı’nın baskısı altında 1850’lerde ülkeyi dışarıya açma adına adımlarını, imparatorun onayı olmaksızın gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Batı ile kurulan ilişkilerin ülkede yüzyıllardır var olan Samuray sistemini de derinden etkilediği grlmektedir. Ülkede batı ile Dostluk ve Ticaret Antlaşmalarının imzalanmasının ardından Samuraylar önce yabancılara sonra da Shogun hizmetlilerini öldürmeye başlamışlardır. Ancak 1889 yılında Meiji Anayasası’nı yürürlüğe girmesi de ülkedeki sorunları tam anlamı ile zmemiş, çatışmalar devam etmiştir.²⁰

Japonya, 1868-1912 yılları arasında gerçekleşen Meiji Restorasyonları ve dönüşüm sayesinde Japonya Edo Döneminde var olan Sakoku (kapalı) sürecine son vermiştir. En önemlisi ise Batı’dan gördüğü şekilde teknolojik, askeri ve siyasi bir dönüşüm yaşamıştır. Japonlar, Ming Hanedanı gibi, Tokugawa döneminde kendilerini dünyadan soyutlamışlardı. Bu Japon ekonomisine zarar vermese de devletin gücü nispeten azalmıştır. Nitekim

¹⁷ Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, 286.

¹⁸ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 215.

¹⁹ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 215.

²⁰ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 218; Kaoru Iokibe, “Dini Meşrutiyet ve Enternasyonalizm?”, 12-13.

1853 yılında Komodor Matthew C. Perry'nin "kara gemiler"i ile karşılaşan Japon yönetimi, Amerikalıların isteklerini kabul etmiştir.²¹ Burada Komodor Matthew C. Perry'nin Japonya'yı Batı pazarı haline getirme adına ticaret anlaşması zorlaması önemli bir yere sahiptir. Çünkü Japonlar bu süreçte Batı karşısında kendilerini sorgulamaya başlamışlardır ve 1868 yılında hızla yenileme sürecine girmişlerdir. İokibe Japonya ve Çin'in Batı açılımı sürecinde önemli bir farka dikkat çekmiştir. Japonya'nın Dostluk ve Ticaret Antlaşması konsolosluk yargı alanları ve akdi tarife sistemi gibi eşit olmayan koşullar içermesine karşın kabul edilmişken, Çin Hanedanlığı ilk aşamada bunu kabul etmemiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi Çin, Afyon Savaşlarındaki (1840-42, 1856-60) yenilgisinden sonra yabancıların ülke içinde seyahat etmesi ve ticaret yapması gibi diğer imtiyazları kabul etmiştir. Dolayısı ile Japonya savaştan kaçınırken Çin'in kabul etme süreci farklı olmuştur.²²

Japonların bu değışimler sonrasında kendilerini uluslararası alanda bir imparatorluğa karşı sınıadıkları ilk savaş, Çin İmparatorluğu ile yaşadıkları savaştır. 1894-95 Çin-Japon Savaşı sadece Uzak Doğu değil aynı zamanda uluslararası alanda büyük sonuçları olan bir değışimin adıdır. Çünkü Japonya, o tarihe kadar Uzak doğuda sömürgeci politikalar takip eden Avrupalı imparatorlukların varlığına son vermiş ve bu savaş ile Uzak Doğudaki güç dengesine dâhil olmuştur. Dolayısıyla sömürgeci politikalara Asyalı devletler de dâhil olmuştur.²³

Öte yandan Rus İmparatorluğu'na baktığımızda, Rus genişlemesinin Avrasya kıtasındaki belirli bir güç dengesi ve jeopolitik kazanım ekseninde sürdürüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda Rusların doğu ve batı hattında genişleme politikaları öne çıkmaktadır. Nitekim Rus Tarihçi Victor Larin'in de dikkatini çektiği önemli tarihsel kırılma noktaları bizim araştırma dönemimiz ile benzerdir. Larin, Rusya'nın bölgede güç mücadelesindeki yerini üç tarihsel döneme ayırmaktadır. Larin'e göre, Rusya kendisini Asya-Pasifik gücü olarak kabul ettirme adına ilk girişimini XIX. yüzyılın ortasında ikincisini ise XIX'in sonu ve XX. yüzyılın başında gerçekleştirmiştir. Nitekim bu bizim de inceleme dönemimizin önemini bir kez daha arttıran bir durumdur. Larin üçüncü girişiminin de XX. yüzyılın ortalarında gerçekleştiğini belirtmiştir. Rusya'nın bu adımının arka planında şüphesiz konjonktürel

²¹ Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, 41.

²² İokibe, "Dinî Meşrutiyet ve Enternasyonalizm?", 14.

²³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (İstanbul: Alkım Kitabevi, 2005), 93-94.

değişimler ile Doğu Asya ve Pasifik'in dünya siyasetindeki artan önemi yer almaktadır.²⁴

XVII. yüzyıl itibarı ile Rusya'nın Doğu Sınırında Çin ile yaşadığı anlaşmazlıklar söz konusudur. 1567 yılında ilk kez iki Kosak Pekin'e ulaşmıştır. Bu dönemde, Rusların Urallar ve Sibiryaya nehirleri boyunca genişlemiş olmaları onları Pasifik sahiline getirmiştir. Ruslar, Amur Havzasına ilerleyerek burada Amur'un tepelerinde Nerchinsk adında müstahkem bir kasaba kurmuşlar ve kürk ticareti için bölgede bulunmuşlardır. XVI. yüzyılda bölgenin yaklaşık yarım milyon nüfusa sahip olduğu gömülmektedir. Halk genel olarak bölgeye dağılmış şekilde yaşamakta idi.²⁵ Dolayısı ile bölgede Rusların kendilerine yer edinmelerinin uzun süre de dikkat çekmediği düşünülebilir. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, yeni Mançu²⁶ yöneticileri, kendi alanı olarak gördükleri bu bölgede saldırıların yağmacıların baskınları olmadığını, esasında emperyalist bir mücadeleyi temsil ettiğini fark etmişlerdir.²⁷ Böylece Kosaklar, Pasifik'e doğru doğruya ilerlerken, Mançurya bölgesi XVII. yüzyılda en sıkıntılı sınırlardan biri haline gelmiştir. Temmuz 1683'te Mançular, Grigorii Myl'nikov liderliğinde bir grup Kosak'ı esir almışlardır. Eylül ayında iki Kosak, Ch'ing birliklerinin Amur Nehri Vadisine gönderildiğini ilan eden ve Ruslara ultimatomu yollayan Li-fan Yuan [Moğol Müfettişliği] 'nin bir belgesini kullanarak evlerine gönderilmişlerdir. Bu ultimatoma şu şekilde idi: *"Ya sınırlarımızı barış içinde terk et, evine dön, ve kaçaklarımızı teslim et, ki bu her şeyi sonlandıracaktır; ya da kaçaklarını alıp elimize düşen herkesi öldüreceğiz."*²⁸ Nitekim çatışmaların başlamasının ardından, 1685'te Ruslar bir sınırı belirlemeye yönelik müzakereler önermişlerdir. Böylece iki taraf 1689 Ağustos'unda Nerchinsk dışında bir araya gelerek sınır konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Bir diğer durum da Rusya'nın 1856 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile yaptığı Kırım Savaşı sonrasında büyük bir yenilgi almasıdır. Buradaki temel

²⁴ V.L. Larin, *Tihookeanskaya Rossiya v Kontekste Vneşney Politiki i Mejdunarodnyh otnoşeniy v ATR v naçale XXI v.: İzbrannıye Stat'i i Dokladi* (Vladivostok: İİAE DVO RAN, 2011), 216.

²⁵ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 204.

²⁶ XVII. yüzyıl öncesinde Mançu adının çok yaygın olmadığı görülmektedir. Mançular eski Jurçen kabilelerini içine alan bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Mançular step göçebeleri olmasalar da Moğollar ile yakın ilişkileri söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, 203-205.

²⁷ Neville Maxwell, "How the Sino-Russian boundary conflict was finally settled: From Nerchinsk 1689 to Vladivostok 2005 via Zhenbao Island 1969," *Critical Asian Studies* 39/2 (2007): 230.

²⁸ V. S. Miasnikov, "The Manchu Invasion of the Amur River Valley and the 1689 Treaty of Nerchinsk," *Chinese Law & Government*, 6/4 (1973): 26

sorun Osmanlı'nın yanında yer alan Fransa ve Britanya imparatorluklarının Rus İmparatorluğunun yenilgisindeki payıdır. Britanya açısından Rus İmparatorluğu sistemde dengeyi bozucu adımlar atmakta idi bu nedenle de Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün devamı noktasında Rusya karşıtı bir tavır alınmıştır.

Ruslar, savaş sonrası imzalanan Paris Antlaşması ile Karadeniz'deki hâkimiyetini kaybetmiştir. Ruslar açısından bu savaş ile kaybedilenlerden biri de II. Katerina Döneminde 1774 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması dâhilinde elde ettiği Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ortodoksların hamiliğini üslenme hususunun da ortadan kalkmış olmasıdır.²⁹ Böylece 1854-56'da Kırım Savaşı'ndaki Rus yenilgisinden sonra, Çar II. Alexander'ın, Doğu'da genişleme için yeni fırsatlar bulmak amacıyla Orta Asya'da bir askeri fetih stratejisini onayladığı görülmektedir. Bu politika değişimi ile XIX. yüzyılda Rusların Orta Asya'ya ilerlemesi hızlı başlamıştır. 1865'te Ruslar Taşkent'i almış ve 1867'de General Konstantin Kaufman orada yeni Türkistan eyaletinin Genel Valisi olarak görevlendirilmiştir.³⁰ I. Nikola Döneminde öne çıkan "Ortodoksluk, Otokrasi, Milliyet" (Pravoslaviye, Samoderzhavie, Narodnost) esasları yeniden canlandırılmakta olduğu görülmektedir. III. Aleksandr hükümeti bir yandan "tahtın dokunulmaz haklarını" muhafaza etmeye çalışırken bir yandan da Rusya'yı "tek bir devlet", "tek bir millet" ve "tek bir görüş" (Ortodoksluk) haline getirmeyi hedeflemiştir. Rusya iç politik alanda muhafazakârlaşma eğiliminde ilerlerken dış politikada da emperyal yayılımını devam ettirme hedefindedir.

Uzak Doğu'da Rus Japon Rekabeti ve Arka Planı

Uzak Doğu için rekabet XIX. yüzyılın ortalarında keskin bir şekilde artmış olmakla birlikte daha çok Avrupalı güçlerin burada hegemonik ve emperyal girişimleri öne çıkmakta idi. Ancak bu durum İmparatorluk Rusya'sı ve Japon İmparatorluğu'nun diğer güçlerin yanı sıra bölgede hâkim olma hedeflerini teşvik etmiştir. Rus-Japon ilişkileri XVIII yüzyıldan başlayarak ikili bir tarihsel ayrıma tabi tutulabilir. Esasında bu durum başta da belirttiğimiz gibi Rusların Asya-Pasifik bölgesine olan ilgilerine benzer bir tarihsel çizgidedir. Bu noktada ilk olarak XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başlarında her iki ülkenin vatandaşları arasında resmi olmayan temasların yaşandığı, özellikle ticari ilişkilerin şekillendiği dönemdir. 1855 yılında Rus-Japon imparatorlukları arasında "Barış ve Dostluk Hakkında" anlaşması

²⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VII (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 54.

³⁰ Robert Middleton, *The Russians in the Great Game* (Bişkek: University of Central Asia, 2019), 6.

imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında iki ülke arasındaki deniz sınırı belirlenmiş ve Japon hükümeti Shimoda, Hakodate, Nagasaki limanlarını Rus gemileri için açmıştır. 1895'te, "karşılıklı ticaret ve seyahat özgürlüğü" ne ilişkin anlaşma imzalanmıştır.³¹

İkincisi, XIX. yüzyılın ortalarında karşılıklı toprak taleplerinin ortaya çıkmasıdır. Bu dönemde yukarıda gördüğümüz gibi iki devlet arasında "Barış ve Dostluk Hakkında" (1855) antlaşmanın imzalanması ve ilişkiler için olumlu yönde atılan bir adımdır. Yine bu dönemde Japonya "kapalı" bir devlet politikasını yürütmüşse de Çarlık Rusya'sıyla ticari ilişkileri dikkat çekmektedir. Özellikle, bunda Rus-Amerikan Şirketinin³² önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir. Şirket karını arttırmak için Japonya'ya çok önem vermiş ve şirketin sözleşmeli belgelerinde ilk kez Güney Kuril Adaları'nı geliştirme görevinin belirlendiği ileri sürülmüştür. Ancak, o dönemde sanayiciler Güney Kuril Adaları'nın Rusya ya da Japonya'ya ait olduğunu düşünmekten ziyade, şirketin karına odaklanmışlardır. Yine de şirketin Güney Kuril Adaları'nı geliştirmeye Japonya'ya ait adaları "dokunulmazlık" prensiplerini de esasen ihlal ettiği söylenebilir. Rusya tarafından Uzak Doğu'da gerçekleştirilen eylemler Japonları alarma geçirmeye başlamıştı.³³ Bu durum iki imparatorluğun karşı karşıya gelmesinde giden süreçte karşılaşılan çatışma noktalarından biridir. Nitekim bu sınır konusu bugün hala devam eden anlaşmazlığında önemli tarihsel temelidir.

1905 yılında yaşanacak savaşa giden sürece baktığımızda özellikle İngiltere'nin bölgede etki ve kontrol alanını genişletme çabası önemlidir. Bu noktada Doğu Asya'da Rusya'nın özellikle İngiltere'nin bölgedeki gücü karşısında durma isteği sadece kendi tahakküm alanını yaratma değil, aynı zamanda bölgede başka bir gücün etkin olmasını da sonlandırma amacı taşımakta olduğu söylenebilir. Konuya Japon İmparatorluğu açısından baktığımızda ise sisteme dâhil olan bu yeni gücün kendini kabul ettirme ve

³¹ İ.A. İvanov i N.N. Popov, "Russko-Yaponskaya Voyna 1904-1905 gg.: İtogi i Problemi," *Ural v Voyennoy İstorii Rossii: Traditsii i Sovremenmost* (Yekaterinburg: İnstitut İstorii i Arheologii URO RAN, 2003), 189-192.

³² Rus-Amerikan şirketi, 8 Temmuz 1799'da İmparator I. Paul tarafından onaylanan ticaret şirkettir. Şirket, 1783 yılında Grigori Ivanovich Shelikhov (1747-95) ve Ivan Larionovich Golikov tarafından kurulan bir ticaret şirketi olan Shelikhov-Golikov Şirketi'nin ve bir başka şirketin büyümesinden müteşekkildir. 1784 yılında Shelikhov, Alaska'daki ilk kalıcı Rus yerleşimini Kodiak Adası'ndaki Üç Azizler Körfezi'nde kurmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Annual Report of the Russian-American Company for 1863," Erişim: 11.11.2019, <https://www.wdl.org/en/item/20084/>.

³³ M.P. Gerasimova, "Siba Ryotaro: Oçerki o Rossii i Natsionalnoye Samosoznaniye Avtora," *Yaponskiye İssledovaniya* 3 (2019): 18.

hızla sömürgeleştirme çabasına girdiği görülmektedir. Ancak bu iki gücün karşılaşmasının belli düşünel araka planları da söz konusudur. Özellikle Japon genişlemesi noktasında, 1883-1937 yılları arasında yaşayan Japon jeopolitiğinin ana temsilcilerinden biri olan İkki Kita, Japonya'nın Asya işgaline ilişkin "Kokutai Teorisi ve Gerçek Sosyalizm" kitabında, Japonya'nın Uzak Doğu ülkeleriyle ilgili mesihçi rolünü vurgulamış olması önemlidir. Kita'ya göre, "240-250 milyon nüfusa sahip olmak" için Japon topraklarının genişlemesi gerekmektedir. Bu kadar büyük bir nüfusa karşılık gelen alan da bölgedeki pek çok ülkeyi işgal etme anlamına gelmekteydi. Bu bağlamda Japon imparatorluğu Kore, Ryukyu Adaları, Tayvan, Avustralya, Yeni Zelanda, Hong Kong, Doğu Sibirya ve Sovyetlerin de Doğu kısmına sahip olmalıydı.³⁴

Bunun yanı sıra Rusların bölgede yayılcı politikalar takip etmesi ve 1900'lerin başında Rus İmparatorluğu'nun Uzak Doğu valisi Amiral Yevgini Alkesiyev'in Yalu Nehri civarında yürüttüğü faaliyetler, Japonların korku ve endişelerini arttırmıştır.³⁵ Shiba Ryotaro Rusya'yı, "kara bir bulut"a benzeterek korku yarattığını ifade etmiştir.³⁶ Japonya'nın sahip olduğu bu ve benzer endişeler ve Rusya'nın Japonya'ya yaklaşması korkusunu daha da desteklemiştir. Bu da Japon ordusunun silahlanmasına ve güçlenme arayışına neden olmuştu³⁷ Japonya 1896'da orduyu yeniden düzenlemek için 7 yıllık bir programı kabul ederek, kıtada sistematik olarak yeni bir savaşa hazırlanmaya başlamıştır. Büyük Britanya'nın desteği ile modern bir donanma kurulmaya başlanmış ve 1902 yılında da Büyük Britanya ve Japonya bir ittifak anlaşması imzalamışlardır.³⁸ Eş zamanlı olarak bunun yarattığı psikolojik etki ve muhalefeti kıskırtan bu korku, sonunda bir sonraki başlıkta inceleyeceğimiz Rus-Japon savaşı şeklinde bir patlamaya giden süreci de tetiklemiştir.

1905 Rus-Japon Savaşı ve Sonuçları

Rus-Japon ilişkilerinde bir üst başlıkta ele aldığımız ilişkilerin kırılma noktalarının üçüncü dönemi olarak Rus-Japon Savaşı'nı alabiliriz. XIX. yüzyılda yaşanan gelişmelerin patlaması noktası olarak 1904 yılında Rus-Japon Savaşı başlamıştır. Bu sürecin ilk adımı Rusya'nın Çin coğrafyasına doğru yayılma girişimleri ile yaşanmıştır. Rusya, Mançurya'ya ekonomik nüfuz amacıyla 1895'te bir Rus-Çin Bankası kurulmasını sağlamış ve ertesi yıl

³⁴ Go Yuytsi, "Rossiysko-Yaponskiye Otnoşeniya s Toçki Zreniya Geopolitiki," Erişim: 27.11.2019, <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/jcrees/2013Osaka/76GuoYuqi.pdf>.

³⁵ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 296.

³⁶ Akt: Gerasimova, "Siba Ryotaro," 6-22.

³⁷ Gerasimova, "Siba Ryotaro," 12.

³⁸ İvanov i Popov, "Russko-Yaponskaya Voyna."

da Çin-Doğu Demiryolunun inşaatı başlamıştır. Bu demiryolu Çin'in Heilongjiang eyaletinden geçerek Chita'yı en kısa yol boyunca Vladivostok ile bağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu gelişme, Rusların bölgede ulaşım ve kontrol sağlayabilmesi adına önemli bir adım olmuştur. Rusya, 1898'de Liaodong Yarımadası'nın güney kısmını 25 yıl boyunca Çin'den kiralarak Port Arthur ile birlikte bir deniz üssü kurma adımı atmıştır. 1900 yılında "Yi-Etuan isyanı"nu bastırma bahanesiyle, Rus birlikleri tüm Mançurya'yı işgal etmiştir.³⁹ Rusların, Çin'deki karışıklıklardan yararlanarak Mançurya'ya yerleşme girişiminde bulunması, her ne kadar bölgesel bir adım gibi görülse de, esasında İngiltere'nin Hindistan ve Çin üzerindeki etkisi açısından bir tehdit yaratmaktadır. Bu nedenle de İngiltere ve Japonya Rusya'nın bölgedeki askerlerini çekmesini istemiştir. Ancak, Rusya bunu gerçekleştirmeyince Japonya, Şubat 1904 tarihinde Rusya'ya savaş ilan etmiştir (bkz Harita II).⁴⁰

Esasen, Rusya açısından bu savaş kolay bir zafer olarak düşünülebilir ancak Rus imparatorluğunun o dönemde yaşadığı iki önemli sorun dikkat çekmektedir. Trans-Sibirya Demiryolu, Baykal Gölü hattı üzerinde ulaşımı sağlayan tek demiryolu hattı idi, bu nedenle de Ruslar, Sibirya'da askeri gücü sınırlı şekilde konuşlandırabilmekte idi. Rusların Çin'de kurmak istedikleri Heilongjiang'dan Vladivostok'a uzanan demiryolu hattı da zaten bu noktada önem kazanmaktadır. İkinci sorun ise iç politikada yaşanan karmaşa idi. Rusların sanayileşme adımları Avrupa'da yaşanan süreçten çok farklı olmuştur.⁴¹

Rusya kendi iktisadi gelişiminden önce sanayileşmeye ağırlık vererek yılda yüzde 8'lik bir büyüme sağlamış olsa da bir süre sonra bu hızlı sanayileşme çabası dengesiz bir gelişim ortaya çıkarmıştır.⁴² Bununla birlikte 1860'lı yıllardan ve özellikle 1890'lı yıllardan itibaren, otokrasi, ülkeyi sanayileştirerek ve silahlı kuvvetlerini modernize ederek sosyal ve siyasi reformlar yaparak, büyük Avrupa güçleri arasındaki yerini korumaya çalışmıştır. Ancak XIX. yüzyılın sonlarından itibaren büyük sanayi güçleri - Almanya, ABD, İngiltere ve Fransa - jeopolitik ve ekonomik güçlerini hızla genişleterek Rusya'yı ikinci sınıf devlet statüsünde görmüşlerdir.⁴³ Dolayısı ile Rusların bu savaşa daha en başta geride başladığı görülmektedir. Buna

³⁹ İvanov i Popov, "Russko-Yaponskaya Voyna."

⁴⁰ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 94.

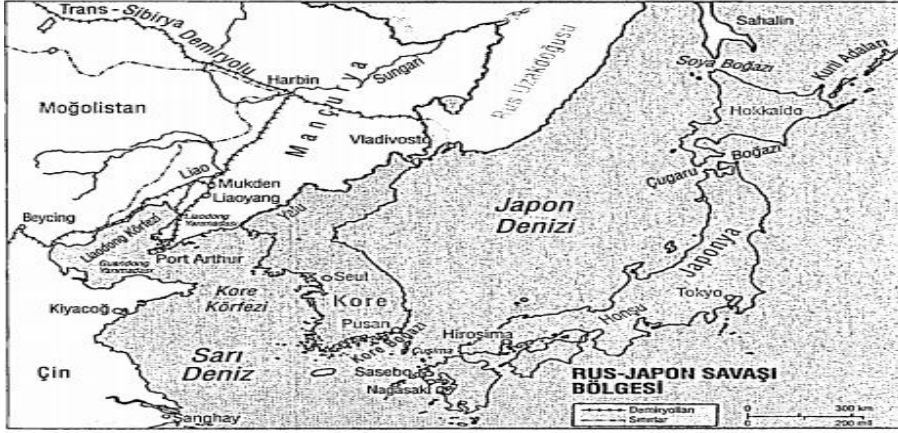
⁴¹ Parker, Cambridge Savaş Tarihi, 287.

⁴² Georges Langlois vd., 20. Yüzyıl Tarihi, Çev. Ömer Turan (İstanbul: Nehir Yayınları, 2003), 27.

⁴³ S. A. Smith, *Russia In Revolution: An Empire in Crisis, 1890 to 1928*, Chapter 1 (London: Oxford University Press, 2017); Nicholas V. Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi. Başlangıçtan Günümüze*, Çev. Figen Dereli (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011), 446.

karşılık Japonlar ise 1850'lerden itibaren hızla teknolojik ve askeri açıdan kendini geliştirirken merkezîleşmenin önündeki sorunları da çözmeye yönelik adımlar atmıştı. En önemlisi de şüphesiz Japonların İngiltere tarafından desteklenmesidir. 1902 yılında imzalanan İngiltere ile Japonya arasındaki ittifak, Japonya ile bir başka güç arasındaki bir savaşta İngiltere'nin tarafsız kalacağını öngörse de esasında Japonya açısından önemli bir destektir.⁴⁴

Harita II: Rus-Japon Savaşı

Kaynak: Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, 289.

Savaş, Münkler'e göre "klasik bir emperyalizm savaşı"dır.⁴⁵ Her ne kadar taraflardan Japonya sömürge sürecine geç dâhil olmuş olsa da baştan itibaren emperyal hedeflerle ilerlemişti. Savaş baştan itibaren Japonların askeri olarak üstün olduğu bir temelde ilerlemişti. Bunun nedeni Rusların Baykal'ın doğusunda 100 bin askerine karşılık; Japonlar, Asya anakarasına hemen 250 bin kişilik ordu gönderme kapasitesine sahip olmasıdır. Üstelik Japonlar bu sayıyı yedeklerle birlikte ikiye katlanabiliyordu.⁴⁶ Ancak kara ordusu bakımından her iki imparatorluğun asker sayıları birbirine yakındır. Rusların en büyük sorunu savaş alanına asker gönderilmesi ve takviye güçlerin vaktinde yetişmesi noktasındadır.⁴⁷

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. "British Assistance to the Japanese Navy during the Russo-Japanese War of 1904-5," *Australian Association for Maritime History* 2/1 (APRIL 1980): 44-54.

⁴⁵ Henfrid Münkler, *İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantiği*, Çev. Zehra Aksu Yılmaz (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 41.

⁴⁶ Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, 288.

⁴⁷ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 297.

Bir diğer noktada Japon ve Rus donanma gücü ile ilgilidir. Rusların donanması Baltık üzerinden Pasifik bölgesine binlerce mil katederek ulaşırken Japonların donanması zaten bölgede idi. Öte yandan askeri modernizasyon kapsamında Japonların İngiltere ile ortaklığı da yine kendilerine bölgede güven veren bir durumdur. 1904 yılında Japonlar Port Arthur'daki Rus donanmasına saldırarak savaşı başlatmışlardır. Ardından Japon ordusu Seul'de bir üs kurarak, doğrudan Ruslara saldırmaya başlamıştır.⁴⁸

Son noktada iki imparatorluğun da bölgede üstünlük savaşı Japonların zaferi ile sonuçlanmıştır. Savaşın ardından Portsmouth Barışı 5 Eylül 1905'te ABD Başkanı Theodore Roosevelt aracılığı ile gerçekleşmiştir. Ancak barış anlaşmasının en önemli ismi Rus Politikacı ve Maliye Bakanı Sergey Witte olmuştur. Witte Rus İmparatorluğu'nun Japon yenilgisi sonrasında ağır şartlar altında ezilmesine yol açacak bir anlaşmanın imzalanmasını önlemiştir. Japonlar savaş tazminatı almaktan vazgeçmiş ancak karşılığında Güney Sakhalin'i almışlardır. Ruslar Liao-tung Yarımadası'nı da Kuzey Mançurya'dan geçen demiryolunun kontrolü karşılığında Japonlara bırakmıştır.⁴⁹

Sonuç

Japonya yüzyıllarca kendi bölgesinde dışı kapalı bir politika ile kendi sistemini sürdürmüştür. Ülke, XVI. yüzyıl itibari ile sömürge arayışındaki Avrupalı devletlerin yeni ticaret bölgelerinden biri olmaya başlamıştır. Bu etkileşim sonrasında Japonlar, Batılı devletlerden gördüğü teknolojik, askeri, iktisadi ve siyasi gelişimleri hızla içselleştiren bir örnek olarak XIX. yüzyılda dünya sistemi içinde yerini alan güçlü bir örnek olmuştur. Bölgede Çin İmparatorluğu etkisinin de azalmaya başlaması, güç boşluğu yaratırken Japonya bunu kendi lehine kullanabileceği konjonktürel fırsatları yakalamıştır. Buna karşılık Rus İmparatorluğuna baktığımızda özellikle Avrasya bölgesinde hegemon güç olarak varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Rusların kendi iç politikalarında yaşadığı sorunlar onların Avrupa ile eş bir ilerleme göstermesinde en önemli sorundur. Rusların tarım toplumu ağırlıklı ülkelerinde sanayileşme ve kapitalizmi entegre etmedeki sorunları Japonya ile nerede ise eş zamanlı başladıkları modernleşme girişiminde geride kalmasına yol açmıştır. Ancak bu olumsuzluklara karşın Ruslar emperyal yayılımlarına ara vermeden devam edebilmiştir.

⁴⁸ Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, 288-289.

⁴⁹ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 298; İvanov i Popov, "Russko-Yaponskaya Voyna," 189-192.

Uzak Doğu'da güçlenen Japonya karşısında jeopolitik konumunu koruma ve yayılımına devam etmek isteyen Rusya'nın karşı karşıya gelmeleri yaklaşık yarım yüzyıllık bir sürecin sonucudur. Bu dönemde her ne kadar, Rusya ve Japonya arasındaki çatışma veya savaş çeşitli anlaşmalar ile sonlandırılmaya çalışılmış olsa da sadece ertelemeye yönelik dönemsel tedbirler olarak kalmıştır. Nihayetinde Rusya'nın Uzak Doğu'da takip ettiği yayılmacı politikalar bölgede sorunları da beraberinde getirmiştir. Rusya'nın Çin'deki karışıklıklardan yararlanarak Mançurya'ya yerleşmek istemesi İngiltere ve Japonya'yı endişelendirmiştir. Rusya'nın bölgedeki işgalci konumunu devam ettirmesi üzerine Japonya Şubat 1904'te Rusya'ya savaş ilan etmiştir. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı sonrasında Japonlar Rusları hezimete uğratmıştır.

Japonlar açısından büyük bir prestij ve güven kaynağı işlevini görmüş ve Japonların Rus İmparatorluğuna karşı durmasında da önemli rol oynamıştır. Böylece Japonların kendilerini uluslararası alanda öne çıkardıkları ikinci savaş Rus İmparatorluğu ile yaşanmıştır. Bu savaş sadece bir imparatorluk ve bölge gücünün karşı karşıya gelmesi değil, aynı zamanda Britanya'nın desteklediği Batılılaşma sürecini tamamlamaya çalışan Japonya'nın da ilk sınavı olarak görülebilir. Bu savaş sonrasında, Japonlar Mançurya'nın kaynaklarına el koymuş ve uluslararası alanda bir güç olarak kendilerini göstermişlerdir. Japonya'nın yanı sıra Çin İmparatorluğu'nu bu başlıkta ele almamızın nedeni, ülkede var olan ideolojik kampaşma ve yarattığı milliyetçi-komünist çekişmenin Çin aleyhine bölgesel sonuçlar doğurmasıdır. Bu açıdan Çin, Japonya'nın gölgesine kaldığı kısa süreli bir geçiş dönemi yaşamıştır. Öte yandan savaşın Rusya açısından sonucu dış politikada yeniden Avrupa siyasetine yönelmeleridir. Ancak ülkede uzun süredir yaşanan iç sorunlar ve halkın memnuniyetsizliği ne ek olarak Japonlara karşı savaşın kaybedilmesi, Rusya'da 1905 Devrimi'ne giden süreci de büyük ölçüde tetiklemiştir.

Kaynakça

Tetkik Eserler

Adda, Jacques. *Ekonominin Küreselleşmesi*. Çev. Sevgi İnceci. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Kitabevi, 2005.

"British Assistance to the Japanese Navy during the Russo-Japanese War of 1904-5." *Australian Association for Maritime History* 2/1 (APRIL 1980): 44-54.

Burbank, Jane ve Frederick Cooper. *İmparatorluklar Tarihi: Farklılıkların Yönetimi ve Egemenlik*. Çev. Ahmet Aybars Çağlayan. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2011.

Çelik, Hatice. "Middle Power Theory Literature: The Case of South Korea", *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi*. Ankara: 2017.

Frank, Andre Gunder. *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*. University of California Press, 1998.

Gerasimova, M.P. "Siba Ryotaro: Oçerki o Rossii i Natsionalnoye Samosoznaniye Avtora." *Yaponskiye İssledovaniya* 3 (2019): 6-22.

Harman, Chris. *Halkların Dünya Tarihi Taş Devri'nden Yeni Binyıla*. Çev. Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: Yordam Kitabevi, 2016.

Holcomebe, Charles. *Doğu Asya Tarihi: Çin, Japonya, Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla*. Çev. Muhammed Murtaza Özeren. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.

Iokibe, Kaoru. "Dinî Meşrutiyet ve Enternasyonalizm? Modern Japonya'nın Meydan Okuması." *Meiji Japonya'sına 150. Yılından Bakışlar: Seçilmiş Makaleler*. Haz. Merthan Dünder. 9-16. Ankara: Apam, 2019.

İvanov, İ.A. i N.N. Popov, "Russko-Yaponskaya Voyna 1904-1905 gg.: İtogi i Problemları," *Ural v Voyennoy İstorii Rossii: Traditsii i Sovremennost*. Yekaterinburg: İstitut İstorii i Arheologii URO RAN, 2003, 189-193.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*. Cilt: VII, Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askerî Çatışmalar)*. Çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, 2001.

Langlois, Georges vd. *20. Yüzyıl Tarihi*. Çev. Ömer Turan. İstanbul: Nehir Yayınları, 2003.

Larin, V.L. *Tihookeanskaya Rossiya v Kontekste Vneşney Politiki i Mejđunarodnih otnoşeniy v ATR v naçale XXI v.: İzbrannıye Stat'i i Dokladı*. Vladivostok: İİAE DVO RAN, 2011.

Levy, Jack S. *War in the Modern Great Power System*. NewYork: The University Press Of Kentucky, 1983.

Maxwell, Neville. "How the Sino-Russian boundary conflict was finally settled: From Nerchinsk 1689 to Vladivostok 2005 via Zhenbao Island 1969." *Critical Asian Studies* 39/ 2 (2007): 229–253.

Miasnikov, V. S. "The Manchu Invasion of the Amur River Valley and the 1689 Treaty of Nerchinsk." *Chinese Law & Government* 6/4 (1973): 22–91.

Münkler, Henfrid. *İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı*. Çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Parker, Geoffrey. *Cambridge Savaş Tarihi*. Çev. Füsün Tayanç- Tunç Tayanç. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2014.

Polanyi, Karl. *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. Çev. Ayşe Buğra. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Riasanovsky, Nicholas V. ve Steinberg Mark D., *Rusya Tarihi. Başlangıçtan Günümüze*. Çev. Figen Dereli. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011.

Smith, S. A. *Russia In Revolution: An Empire in Crisis, 1890 to 1928*. London: Oxford University Press, 2017.

Vernadsky, George. *Rusya Tarihi*. Çev. Doğukan Mızrak. Egemen Ç. Mızrak. İstanbul: Selenge Yayınları, 2015.

Zinnes, Dina A. "An Analytical Study of the Balance of Power Theories." *Journal of Peace Research* 4/3 (1967): 270-288.

İnternet Kaynakları

"Annual Report of the Russian-American Company for 1863." 11.11.2019.
<https://www.wdl.org/en/item/20084/>.

"Asia map, 1815." Erişim: 02.11.2019.
<https://www.britishempire.co.uk/maproom/asiemap1815.htm>.